

Bu durumda, yani bir yandan seyirci kaybı, bir yandan yabancı pazarların tıkanması, zaten kanuna göre gittikçe azalması öngörülen yardımı büsbütün etkisiz duruma getirmektedir. Fransız yapımcıları, yabancı pazarlardaki gelirlerden her hangi bir pay almıyan, buna karşılık yurt içindeki gelirin % 14 ünü yardım olarak alan İtalyan sinemasınıninkine benzer bir koruma düzeni istemektedirler. Nitekim İtalyan sinemasındaki bu koruma düzeni Ortak Pazar Yürütme Komisyonu'nca onaylanmıştır. Bu yılın ilk ayında Ortak Pazar'ın altı ülkesinden sinemacıların Paris'te yaptıkları toplantıda da, aşağı yukarı buna benzer bir koruma düzeninin Avrupa çapında uygulanması ilkesi kabul edilmiştir.

Bununla birlikte, böyle bir koruma düzeninin Ortak Pazar çerçevesinde uygulanışı kolay olmayacağı, ortaya birtakım meseleler çıkarabileceği gibi, gerek Avrupa'da gerekse kıtalar arasındaki film alışverişinde de büyük değişikliklere yol açacağı şüphe götürmez. Örneğin bu değişikliklerden biri, İtalya, Fransa, Batı Almanya'nın yanı sıra, Ortak Pazar'ın öbür üç üyesinin ve sonradan bunlara katılacak öbür üyelerin de aynı koruma düzenini uygulayarak sinema endüstrilerini geliştirmesi olabilir. Böylece Ortak Pazar ülkeleri, film bakımından kendi kendilerine yeter duruma geçebilir. Bu gerçekleşme bile, İtalya, Fransa ve belki de Almanya, Ortak Pazar üyelerinin film ihtiyacını karşılayabilecek, gümrük duvarının da yardımıyla Amerika'yı Avrupa'nın hiç olmazsa batısından uzaklaştırabileceklerdir. Gerek bu olaydan gerekse Ortak Pazar ülkelerinin kendi alanlarında rahatça çalışabilmelerinden ötürü, yabancı sinema pazarlarının özellikle Lâtin Amerika pazarının ele geçirilmesinde Amerika ile Ortak Pazar ülkeleri arasında şiddetli bir uğraşı başlayabilecek-

tir. Öte yandan, ortakyapım da ortaya çözülmesi güç bazı meseleler çıkarabilecektir. Ortak Pazar ülkeleri arasındaki ortakyapım kolaylıkla düzenlenebilirse de, bu ülkelerin Ortak Pazar dışında kalan ülkelerle ortakyapımı büyük güçlüklerle yol açabilecektir. Örneğin Hollywood'un büyük çoğunluğu bugün çeşitli Batı Avrupa ülkelerine, özellikle İtalya'ya yerleşmiş durumdadır. Geçen yıl İtalya'nın meydana getirdiği 250 filminden 96 sı ortakyapımdı; bunların arasında Amerika'yla çevrilenler önemli bir toplama erişmekteydi. Bu çeşit ortakyapımın Ortak Pazar içindeki durumu ne olacak? Ortakyapımın doğrudan doğruya Ortak Pazar ülkeleri arasında yer almağa doğru yönelmesi ihtimali büyük olduğu kadar, Ortak Pazar dışı ülkelerle ortakyapım için bir yarış başlaması, bu alanda bir «gizli savaş»ın başlaması da akla yakındır. Ortak Pazar ülkelerinin filimlerini yabancı ülkelerde dağıtmak bakımından da çeşitli güçlüklerle karşılaşılacaktır. Bugün olduğu gibi Fransa, İtalya yabancı ülkelere dağıtım kurumlarını sürdürürlerse gerek kendi aralarındaki çekişmeden gerekse Amerika'nın rekabetinden dolayı elverişsiz bir duruma düşeceklerdir. Ortak Pazar için tek bir dağıtım kurumu meydana getirilirse, o vakit de her ülkenin film yapımının yabancı ülkelerde hangi oranda dağılacağı meselesi ortaya çıkacaktır. Film; kömür, çelik, otomobil... gibi bir özellik taşımadığına göre, tarafları memnun edecek bir oran saptamak hemen imkânsız olacaktır. Görülüyor ki hangi yönden bakılırsa bakılsın, Ortak Pazar, sinema alanında sonuçları şimdiden kestirilemeyecek yepyeni bir denemeye girişmek zorundadır. Kesin olarak bilinen bir şey varsa o da, bu denemenin bütün dünya sinemasında temelli değişikliklere, zincirleme tepkilere yol açacağıdır.

Nijat ÖZÖN

T İ Y A T R O :

Türk Dili Sayı: 138 Mart 1963

Bir Tiyatro Eleştiri Kitabı

İstanbul'un tek, düzenli tiyatrosu olan Darübedayi (= Şehir Tiyatrosu) önceleri her gece, sonraları haftada bir değiştirmek

zorunda kaldığı programını, giderek, 1927 de *Hamlet* ile on beş güne çıkardığı vakit, tiyatro ilgisi bakımından, hepimiz bayram yapmıştık.

Bugün aradan otuz beş yıl geçmiştir; Adana, Bursa, İzmir, Eskişehir (Oda), çeşitli illerdeki amatör topluluklar ve Ankara tiyatroları ayrık olmak üzere, yalnız İstanbul'daki Şehir Tiyatrosu beş binada, üç Çocuk Oyunu ile on yapıta ramp ışığı gösteriyor. Özel tiyatroları da hesaba katarsak, İstanbul'da tiyatro yeri on yediye, bir günde oynanan eser de yirmi beşe varır.

Sanatçı sayısı da kabarıktır İstanbul'da. Örneğin: Oyuncu kadrosu yüz elliye aşan Şehir Tiyatrolarında çalışanlar ayrık tutulursa, tam 129 sanatçı, her gün seyrei karşısındadır. Bu durum, bu sanat dalının son yıllarda oldukça gelişmiş olduğunu gösterir bize. Gerçekte, bugünün aydını uzaktan-yakından tiyatroyu izlemekte, hattâ kendilerini bu sanatın olayları içinde saymaktadırlar. Bu ilgi, yalnız oyun seyri bakımından değil, oyunla ilgili teknik eserlerin okunması, aranması bakımındadır da...

Genç kuşak gerçekten çok okuyor; çok oyun izliyor ve hiç olmazsa, kendi çevrelerinde kurdukları topluluklarla bu ilgiyi sürdürüyor. Aldığım birçok betiklerden anlıyorum bunu. Gün geçmez ki bana tiyatro sanatı ile ilgili yeni bir kitap adı sormasınlar, kendilerine yarıyacak böyle bir listenin düzenlenmesini istemesinler... Hattâ, bir vakitler *Yeditepe*'de «Tiyatro ile ilgili kitaplar» için yaptığım monografilerin arkasını kestiğimden bana çatınanlar bile çıkmıştı. Bu yazımın sonunda bu isteklerin en basitini yerine getirmeğe de çalışacağım.

.*.*

Bu düşünce ile ele aldığım kitaplardan biri de, *Vatan* gazetesi tiyatro eleştirmeni Burhan Arpad'ın *İlk Gece*¹ adlı yapıtı. Yazarı yakından izliyenlerdenim. Sırasını getirir, köşesinde tiyatro çözümlmeleri yapar, ilk oynanan piyeslerin eleştirilerini kendi görüşüne göre bize ulaştırır. Onun bizce en ilginç yönü, ele aldığı konuyu, köşesinin sınırları içinde, kısa çizgilerle derinleme ve genişlemesine sunma yeteneğidir. Fakat, ne yazık ki, her eleştirmen gibi, şimdiye kadar yazdıklarını kitap haline sokmamıştır. Oysa, 1940 da *Yücel* dergisinde,

¹ *İlk Gece*, Burhan Arpad, 1962, İstanbul, *Yeditepe* yayınları : 121.

yurdu köşe bucak dolaşan gezginci tiyatroların serüvenini *Yurtta Tiyatro* adlı makaleler dizisiyle önümüze sermiş; 1942 de de, *Perde ve Sahne*'de *Türkiye'de Opera ve Operet* konulu yazılar yayımlamıştır. Hiç olmazsa bunları kitap haline getirseydi, çok önemli bir iş yapmış olurdu. Şimdilik, tiyatro konusundaki başka iki kitabıyla avunuyoruz: *Perde Arkası* (1959), *Son Perde* (1961)... İlki, belgeli tiyatro konuşmaları; ikincisi, büyük halk güldürürü Naşit'in hayat öyküsü.

Bu seferki kitabı daha ilginç. 1956 ekiminden 1962 ekimine kadar ilk gecelerinde bulunduğu 35 oyunun 26 eleştirisi var betiğin içinde. Fakat, ne yazık ki, yapıtının adı *İlk Gece*, ama, oyunların oynandığı tarihler sadece yıl ve ay olarak gösterilmiş. Oysa, tiyatro incelemeleri için *gün* kaydının önemi çoktur. Bu eksiklik, Selâmi İzzet Sedes'in 1934-1937 yılları arasında yaptığı eleştirilerini *Tiyatro Sanatı* (1935), *Tiyatro Konuşmaları* (1936), *Tiyatroya Dair* (1938) adlı yapıtlarının ikinci bölümüne aldığı yazılarda da vardı.

Arpad'ın kitabında *Hamlet*'in Ankara ve İstanbul oyunları için iki yazı var. Böylece 36 parçada 35 oyun tanıtılıyor. Biz de bu 35 oyunun yazarını, çeviri ise çevirenini, oyunun özelliğini, sahne yöneticisini ve ilk gece oynayan sanatçıları tanımış oluyoruz. Oyunların üçü Fransız, dördü İngiliz, dokuzu Amerikan, on beşi Türk, birer tanesi de Alman, İskandinav, İtalyan ve İspanyol yazarlarından seçilmiş; 27 modern, 2 klâsik, 2 operet, 2 (*Sinekler*, *Eurydice* gibi) mitolojik konuları günümüze uygulanan, diğer ikisi de (*Sabır ve Sebat*, *III. Selim* gibi) ancak bizce tarihî bir önem taşıyan oyunlar...

Oyunlardan kendi adlarıyla söz edilmiyor. Örneğin: *Per Gynt* için (Büyük Aktör Yokluğu); *Cadı Kazanı* için (Carl Ebert'e Teşekkür); *Öfke* için (Sincaplar ve Ayılar)... gibi başlıklar konmuş. Betiğin en sevindirecek yönü, oyun yöneticilerinden de bize haber vermesindedir. Böylece, eski ve bilinen yöneticiler dışında tam 19 yeni yöneticinin adını öğreniyoruz. Bir oyunun sahneye konma yükünü omuzlarına alan sanatçıların, bu çalışmaları bugün için tam başarılı sayılmasa bile, gelecek için birer ışıktır.

Bu betiğinden ötürü Burhan Arpad'a

teşekkür etmeliyim: Çünkü, bu yazı bana şimdiye kadar çıkan «Tiyatro ile ilgili kitaplar»ın bir listesini yapmak fırsatını da verdi. Türk teması ile ilgili olanlar ayrı, 61 kitaplık listeyi okurlarıma sunuyorum.

I — Tiyatro sorunları:

A) Yazmalar:

- 1 — *Tiyatro*, M. Kemal, 1933
- 2 — *Tiyatro*, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, 1941
- 3 — *Tiyatro Sanatı*, Selâmi İzzet Sedes, 1936
- 4 — *Tiyatro Konuşmaları*, Selâmi İzzet Sedes, 1936
- 5 — *Tiyatroya Dair*, Selâmi İzzet Sedes, 1938
- 6 — *Tiyatro Bilgisi*, Selim Nüzhet Gerçek, 1944
- 7 — *Tiyatro-Aktör*, Remzi Ayhan, 1948
- 8 — *Tiyatro Tahlilleri*, Mustafa Gökmen, 1948
- 9 — *Üç Duvarlı Dünya*, Suat Taşer, 1951
- 10 — *Tiyatro Meseleleri*, Suat Taşer, 1953
- 11 — *Bir Dünya Ki...*, Suat Taşer, 1956
- 12 — *Sahne Kapısı*, Anonim, 1959
- 13 — *Tiyatro Ve Yazar*, Özdemir Nutku, 1961
- 14 — *İlk Gece*, Burhan Arpad, 1962.

B) Çeviriler:

- 15 — *Müellifle Aktör*, (Le Poète et le comédien) Jacques Copeau-Lûtfi Ay, 1945
- 16 — *Tiyatro ve Bizler*, (Le Théâtre et nous) F. Strowsky, Siyavuşgil, 1946
- 17 — *Tiyatro Sanatı Hakkında*, (On the art of the theatre) Gordon Graig, Nurettin Sevin, 1946
- 18 — *Aktörlük Hakkında Aykırı Düşünceler*, (Diderot) Siyavuşgil, 1943
- 19 — *Tiyatro Nereye Gidiyor?* (Clifford Bax) Suat Taşer, 1952
- 20 — *Tiyatro Deneyi*, (Eugène Ionesco), Teoman Aktürel, 1961
- 21 — *Tiyatro İçin Küçük Araç*, (Bertolt Brecht) Teoman Aktürel, 1962
- 22 — *Aktörlük Sanatı*, (Richard Boleslansky) Suat Taşer, 1962

II — Sahne Tekniği:

- 23 — *Sahne*, Hami Uybadın, 1939
- 24 — *Tiyatromuzda Yardımcı Elemanlar* (C. H. P. Konferansları ayrı basım) Saim Nahit Bilga
- 25 — *Tiyatroda Makyaj*, Galip Arcan, 1941
- 26 — *Okulda Bir Piyesi Sahneye Koymak*, Haydar Ediskun, 1959
- 27 — *Okulda Sahne Çalışmaları*, Haydar Ediskun, 1958
- 28 — *Yeni Seyircilere Mahsus Tiyatro Klavuzu*, Ahmet Rıdvan, 1940
- 29 — *Halkevleri Temsil Kolları İçin Klavuz*, 1945
- 30 — *Okullarda Dramatizasyon*, Selâhattin Çoruh, 1943
- 31 — *Temsil Hakkında Konferans I: Makyaj*, Münir Hayri Egeli, 1933
- 32 — *Pedagojik Temsiller*, Nurettin Sevin, 1938

III — Konuşma ve Diksiyon:

- 33 — *Tiyatroda Diksiyon*, Galip Arcan, 1947
- 34 — *Konuşma Dilimiz*, Nurettin Sevin, 1947
- 35 — *Diksiyon Sanatı*, el kitabı, Nüzhet Şenbay, 1954

IV — Tiyatro Tarihleri:

A) Dünya Tiyatro Tarihi:

- 36 — *Tiyatro Tarihi*, Bedrettin Tuncel, (cilt I) 1938
- 37 — *Tiyatro Tarihi*, Selim Nüzhet Gerçek, 1944
- 38 — *Yunan Tiyatrosu*, (Tragedia) Halit Fahri Ozansoy, 1946
- 39 — *İrlanda Millî Tiyatrosunu Kuranlar* (ve dramlarından numuneler) Saffet Korkut, 1943
- 40 — *İngiliz Tiyatrosu Tarihi I*, İrfan Şahinbaş, 1950
- 41 — *Tarih Boyunca Tiyatro*, Turhan Dilligil, 1953
- 42 — *Tiyatro Tarihi*, Memet Fuat (Bengi) 1962
- 43 — *Tarihte Halk Tiyatrosu*, (teması ve eğlenceleri) André Boll, Ali Süha Delilbaşı, 1947
- 44 — *Fransız Edebiyatında Komedi ve Molière I*, Cevdet Perin 1944

- 45 — *Azerbaycan Dram Edebiyatı*, A. Vahap Yurtsever, 1951
- 46 — *Elizabeth Devri Tiyatrosunda Soy-tarılar*, Mina Urgan, 1949
- 47 — *Tiyatro (Tarihçe, bibliyografi)*, Yıldırım Zerrin, 1956
- 48 — *Bizans Tiyatrosu*, Metin And, 1963
- 55 — *Kırk Gün Kırk Gece*, Metin And, 1961.
- 56 — *Perde Arkası*, Burhan Arpad, 1959
- 57 — *Tiyatro Bibliyografyası (1928-1959)*, Semahat Turan ve Behire Abacıoğlu, 1961

B) Türk Tiyatrosu Tarihi :

- 49 — *Yakın Çağlarda Türk Tiyatrosu Tarihi*, Refik Ahmet Sevensil, 1934
- 50 — *Eski Türklerde Dram Sanatı*, Refik Ahmet Sevensil, 1959
- 51 — *Opera ile İlk Temasımız*, Refik Ahmet Sevensil, 1961
- 52 — *Tanzimat Tiyatrosu*, Refik Ahmet Sevensil, 1962
- 53 — *İstanbul'da Tiyatro*, Turgut Akter ve V. Özbek
- 54 — *Gönlü Yüce Türk*, Metin And, 1960
- V - **Müzikli Tiyatro (Opera livreleri ayrık)**
- 58 — *Opera Klavyuzu*, «Opera At Home» adlı eserden çeviren Emine Abaoğlu, 1945
- 59 — *55 Opera*, Mahmut Ragıp Gazimihal, 1957.
- 60 — *Ünlü Operalar*, Faruk Yener, 1958.
- 61 — *Saray Tiyatrosu*, Refik Ahmet Sevensil, 1962.

Baha DÜRDER

SANAT OLAYLARI :

Bir Soruşturma

Şiirimizde bir duraklama olup olmadığı konusu son günlerde yeniden konuşulmağa başlandı. Şiirimizin son yirmi yıllık yaşaması süresinde bu konunun sık sık ortaya konduğunu hatırlıyoruz.

Konu yeniden konuşulmağa başlandığına göre bir duraklamanın varlığı kabul edilebilir. Bununla birlikte «şiirde duraklama»nın iyi kötü bir tanımını da yapmak gerekir kanısındayız. Duraklamanın varlığını ileri sürenler çoğunlukla tanım yapmamakla kanıt göstermemekle birlikte, aşağı yukarı; yayımlanan şiirlerin yetersizliğinden, çok sivrilmiş ad'ların yokluğundan, şiir üstüne yapılan tartışmaların, yazışmaların azaldığından, tavsadığından bu yargıya varıyorlar sanıyoruz.

Gerçekten şiirimizde bir bezginlik var. Buna duraklama denebilir mi, bilmiyoruz? Biz *Servetifünun*'dan bu yana şiirimizin hareketliliğine alıştık. Aşağı yukarı her on yılda bir, bir yeni şiir kuşağı tanıdık. Hep birbirlerini eskiten kuşaklar. Belki de bu alışkanlıktır şiirimizde bir duraklama olduğunu ileri sürenleri bu kaniya götüren. Kimbilir, ola ki bir

duraklama vardır? Üzerinde ayrıca durmak, birtakım karşılaştırmalar yapmak gerekir belki de bir doğruya varabilmek için.

Bizim niyetimiz bu değil şimdilik. Daha çok *Varlık* dergisinin yayınladığı bir *Yıllık* * dolayısıyla bu konuya geldik.

Varlık, bu yıllığında, bu konuda bir soruşturma düzenlemiş. Soruşturmanın soruları verilmemiş *Yıllık*'ta. Unutulmuş, ya da gerekli görülmemiş. Bizim öğrendiğimize göre sorular iki bölümde dört soru. İlk iki soru yurt yönetimi ile ilgili. Bizim ilgilendiğimiz ikinci bölümün ilk sorusu. Şöyle soruluyor orada:

«*Şiirimizin, aşağı yukarı on yıldan beri bir duraklama geçirdiği, bir değerler kargaşası içinde bocaladığı, Tarancı, ya da Kanık örneği ön plâna fırlayan şairlerin çıkmadığı ileri sürülüyor. Bunun yanında şiire heves eden gençlerin sayısı hiçbir devirde görülmedik derecede artmıştır. Bu iki açıdan bakınca şiirimizin bugünkü durumu ve yarını üzerinde ne düşünüyorsunuz?*»

Bu konuda kendi düşüncelerimizi saklı tutuyoruz. Bütün niyetimiz bu soruşturmayı

* *Varlık* Yıllığı 1963. İstanbul 1962

Boğaziçi Üniversitesi

Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi

Kişisel Arşivlerde İstanbul'da Bilim, Kültür ve Eğitim Tarihi

Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu Koleksiyonu

BLTBIO0200606